

toisia. Näen kuitenkin, että meillä on tuotannossa paljon pieniä tuotteita, joilla ei ole tällaista merkin asemaa, ja ostessaan tuotetta ihminen on usein valmis maksamaan merkituotteesta vähän enemmänkin.

– Merkituote on kaikkialla maailmassa kova sana, ja sen vuoksi Alkon teollisuuden pitäisi mielestäni käyttää voimavaroja luodakseen omia merkkejä kilpailemaan ulkomaisia merkkejä vastaan.

Tarkoittaako tämä sitä, että toisaalta Alkon tuotevalikoimaa joudutaan karsimaan tai on jo ennakkoivasti karsittu ja toisaalta sitten pyritään vahvistamaan niitä tuotteita, joiden arvioidaan olevan kilpailukykyisimpiä?

– Juuri sitä, sillä meillä ei varmaan ole tulevaisuudessa taloudellisia perusteita valmis-

taa kaikkia niitä tuotteita, joita tänä päivänä valmistetaan. Meidän täytyisi keskittyä harvempiin merkkeihin ja pyrkiä siihen, että nämä harvemmat merkit ovat myös vientituotteita. Toisin sanoen meidän pitäisi luoda uusia vientituotteita, ehkä nyt ei aivan globaaleja, mutta nähdä Eurooppa markkina-alueena uusille alkolaisille merkeille. Minusta alkoholijuomien vienti ja sen merkitys vain korostuvat tulevaisuudessa.

KOKEMUSTA VAPAILTA MARKKINOILTA

Onko Alkon teollisuus sitten valmistautunut uuteen tilanteeseen?

– Erityisesti haluan korostaa sen seikan merkitystä, että Alkon teollisuudella on jo varsin

pitkään ollut vapaille kilpailumarkkinoille tuotettuja tuotteita. Se on varmasti tulevaisuudessa teollisuuden ja koko yhteisön onni, koska tällä tavalla on jouduttu sopeuttamaan osa toiminnasta vapaisiin markkinoihin, ja askel uuteen tilanteeseen ei ole ollenkaan niin pitkä kuin siinä tapauksessa, että ei olisi koskaan toimittu vapaille markkinoilla. Tänä päivänä jo yli puolet Alkon tuotannosta rahallisella volyymiarvolla mitattuna pyörii niin kutsuttujen vapaiden markkinoiden ehtojen mukaisesti.

– Meillä on ongelmia, meidän kustannustasomme esimerkiksi on edelleen ylikorkea. Uskon kuitenkin, että me olemme aika valmiita kohtaamaan kilpailun.

JORMA HENTILÄ

TYTTÖJEN MATKA PÄIHTEIDEN MAAILMAAN

Naisten pääseminen edes päihdetutkimuksen kohteeksi on ollut yhtä vaivalloista kuin naisten pääsy ravintolaan. Kerrotaan, että kun 1960-luvun puolivälissä Suomessa mietittiin vuoden 1968 alkoholinkulutustutkimusta, ei naisia ajateltu ottaa tutkimuksen otokseen lainkaan mukaan. Lopulta mukaan otettiin kuitenkin yksi nainen kolmea miestä kohden. Tämä kuvasi varmasti hyvin silloisia voimasuhteita alkoholin käytössä, mutta pieni naisotos ei sallinut syvempiä tarkastelu-

ja naisten alkoholin käytön tai raittiuden jakautumisesta. Samoin Kettil Bruunin ja Ragnar Haugen (1963) pohjoismaisten pääkaupunkien nuorten alkoholin käyttöä koskevassa tutkimuksessa tarkasteltiin vain poikia. En ole kuullut, että myöhemmin Pohjoismaissaakaan on tarvinnut pohtia naisten pääsyä alkoholin kulutustutkimusten otoksiin.

Tupakkatutkimus ei ole ollut yhtään sensitiivisempää: niinkin myöhään kuin vuonna 1966 brittiläinen J. Bynner ei ottanut

klassiseen nuorten tupakointitutkimukseensa tyttöjä lainkaan mukaan. Tutkimuksen nimi oli kuitenkin Nuori tupakoiija (The young smoker, 1969). Näinhän kävi vielä 1970-luvun nuorisotutkimuksissa; puhuttiin nuorisokulttuurista, vaikka havainnoitiin vain toista sukupuolta eli poikia. Tasa-arvon laajennuttua tutkimuskohteisiin on ruvettu puhumaan erikseen tyttö- ja poikakulttuureista. Josain mielessä tasa-arvo tuntuu kasvaneen rajojensa yli; nykyisin tutkitaan harvinaisen usein

vain toisen sukupuolen eli naisten päihteiden käyttöä. Vaikka sukupuolten välillä onkin eroja päihteiden käytössä, niin toisen sukupuolen uloslyönti saattaa pikemmin kaventaa kuin laajentaa analyysia.

Hieman tällaisten pulmien kanssa joutuivat norjalaiset (tyttö)sosialisatitutkijat painiskelemaan ryhtyessään selvittämään tyttöjen matkaa päihteiden maailmaan. Alun perin Harriet Bjerrum Nielsenin ja Monica Rudbergin tarkoituksena oli koota kommentoiva bibliografia pohjoismaisesta päihdetutkimuksesta lähtökohtanaan tytöille ominainen sosialisatio. Raportti kääntyi kuitenkin laajemmaksi: siitä ei tullut bibliografia, vaan mahdollisimman kattava katsaus pohjoismaisesta ja hieman muustakin päihdetutkimuksesta kymmenen viime vuoden ajalta tytöille spesifisten silmälasien läpi. Bibliografiasta olisikin tullut suppea. Vaikka nuorten ja nykyisin myös naisten päihteiden käyttöä on selvitetty runsaasti, tyttöjä on tutkittu vain harvoin niin Pohjoismaissa kuin muuallakin.

Yleistä tietoa toki on tyttöjenkin päihdemaailmasta. Raittiudessa ei tyttöjen ja poikien välillä ole eroa sen enempää Norjassa kuin Suomessakaan. Norjalaisista 15–17-vuotiaista tytöistä kuitenkin useampi kuin pojista on ehtinyt käyttää alkoholia. Nuorten varttuessa poikien raittius kuitenkin vähenee nopeasti. Kumpi ottaa ensimmäisen ryyppyn, on tutkimusten mukaan epäselvää, mutta näyttää siltä, että 18 ikävuoteen asti norjalaiset tytöt tutustuvat alkoholiin ripeämmin kuin pojat. Alkoholin maailmaan astuminen ei kuitenkaan kerro kaik-

kea. Tytöt ja pojat saattavat juoda yhtä tiheään, mutta määrässä on ero: vuonna 1988 joivat 15–20-vuotiaat oslolaispojat keskimäärin 5,12 litraa alkoholia, oslolaistytöt lähes puolet vähemmän, 2,87 litraa. Päinvastoin kuin suomalaiset tytöt norjalaiset tytöt tupakoivat useammin kuin pojat. Tytöt käyttävät myös psyykenlääkkeitä enemmän kuin pojat.

Jos alkoholin ja tupakan käyttö ovat nuorille ”normaalia”, niin huumeiden käyttö on poikkeavaa. 1970-luvulla useampi poika kuin tyttö oli kokeillut mietoja huumeita, nykyisin sukupuolieroa ei Norjassa juuri ole. Kovemmat aineet ovat poikien aineita, eivät tosin aivan vieraita tytöillekään. Vahvoja huumeita koskevat tiedot ovat hyvin epätarkkoja; joskus kokeilleiden nuorten osuus on presentin parin luokkaa. Vahvojen huumeiden käyttäjät näyttäisivät Norjassa kuten ilmeisesti Suomessakin olevan jo aikuisiässä.

Miesten päihteiden käyttö-taso ja -tapa on ”normi”, josta naiset poikkeavat tai jota naiset lähestyvät. Joskus on tosin Suomessa esitetty, että alkoholia-siat saattaisivat olla vallan toisenlaiset, jos miehet joisivat kuten naiset. Tekijät väittävät, että edelleen päihteitä käytäviä naisia ja tyttöjä leimataan helpommin kuin miehiä ja poikia. Kun mies juo hukuttaakseen ongelmansa, naisten päihteiden käyttö leimataan patologiseksi.

Yleisesti ottaen näyttää siltä, että sukupuolierot ovat kaventuneet päihteiden (ainakin alkoholin ja mietojen huumeiden) käytössä viime vuosikymmenten aikana. Mutta vaikka kulumäärät lähentyisivätkin toi-

siaan, niin päihteiden käytön tavassa saattaa olla suuriakin eroja. Päihteet ovat edelleen sukupuolispesifisiä: Norjassa tytöt käyttävät enemmän tupakkaa ja psyykenlääkkeitä, pojat alkoholia ja huumeita.

Tekijät etsivät myös päihteiden käytön syitä. Yhtä ja ainoaa syytä ei löydy sen enempää poikien kuin tyttöjenkään päihteiden käytölle; takana on monimuuttujainen syykompleksi, jossa vaikuttavat niin sosiaaliset kuin psykologisetkin tekijät.

Nuorista puhuttaessa ei puhuta ”alkoholismista”, ”alkoholiriippuvuudesta” jne. vaan ”ongelmajuomisesta”. Miten ”ongelmajuoja” määritellään, vaihtelee tutkimuksesta toiseen, kuten joustaa myös raja päihteiden käytön ja väärinkäytön välillä. R. Jessorin (1985) yhdysvaltalaisia nuoria koskevassa seurantatutkimuksessa tarkasteltiin, miten pysyvää nuorten ongelmajuominen on. Tutkimuksen mukaan nuorten juominen ei ennusta myöhempää alkoholin käyttöä. ”Ennustamattomuus” oli selvintä tyttöjen keskuudessa. Vastaavanlainen tulos on saatu myös uudessa norjalaisessa tutkimuksessa. Puhutaan ”maturating out of drinking” -efektistä. Eli ainakaan pelkkä päihteiden käyttö ei selitä, miksi jostain nuoresta tulee aikuisena päihteiden suurkuluttaja. Kun miltei jokainen nuori joskus maistaa alkoholia ja tupakkaa ja osa muitakin aineita, niin vain harvasta tulee ”ongelmakäyttäjä”. Ehkä olisikin pohdittava asiaa toisinpäin: miksei useampi nuori siirry ”portista” kovien aineiden maailmaan tai miksei useampi nuori mekasta kaduilla.

Nielsen ja Rudberg löytä-

vät tutkimuksista päihteiden käytölle kiintoisia sukupuolispesifisiä eroja. Kun pojat tunnetusti kuljeskelevat ryhmissä, niin poikien päihteiden käytön tavat määräytyvät porukan normien mukaan, tyttöjen taas läheisen ystävän mukaan. Pojat juovat hankkiakseen aseman poikien keskuudessa, tytöt juovat päästäkseen mukaan sekaryhmiin. Tutkimusten mukaan tytöt haluavat alkoholin käytöllään näyttää vanhemmilleen olevansa aikuisia, pojille näyttämö on poikaporukka. Kun tyttö haluaa olla nuori kapinallinen, meikkaus, juhlat, tupakka ja tilkka viiniä riittävät, poikien riiteissä kapina vaatii raskaammat varusteet: runsaasti olutta ja viinaa. Tupakalla ja alkoholilla on myös eri merkitys tyttöjen maailmassa: tupakka on kapinan merkki, alkoholi avain jännitykseen.

Nielsenin ja Rudbergin mukaan on tyttöjen ja poikien päihteiden käytössä sekä motiivietä symbolipuoli. Päihdetutkimuksissa kootut laajat tilastolliset tutkimukset eivät kuitenkaan vangitse päihteiden käytön merkityksiä, konkreettisia sosiaalisia, kulttuurisia ja persoonallisia yhteyksiä. Tekijät kaipaavatkin – kuten tapana tuntuu tällaisissa katsauksissa olevan – kvalitatiivista päihteiden käytön merkityksiin uppoutuvaa tutkimusta.

Kuten pojat eivät palaudu pelkiksi nuoriksi, niin eivät tytötkään pelkiksi tytöiksi. Te-

kijät jaottelevat tytöt lähinnä kvalitatiivisiin tutkimuksiin nojautuen kahteen ryhmään: jengityttöihin ja ongelmatyttöihin. Nämä eivät ole täysin eri ryhmiä, lähinnä päihteiden käytön motivaatio on eri. Jengitytöille päihteet ovat aikuisen elämäntyylin symboleja. Pojat haluavat olla kovia kundeja, eivät aikuisia miehiä. Tytöt pyrkivät olemaan mahdollisimman samanlaisia kuin tyttökaverinsa, pojat taas yrittävät olla jotain enemmän kuin kaverit. Tekijät eivät suinkaan ihannoine nuorten jengityttöjen päihteiden käyttöä; vaikka päihde kuuluisikin tytön sosialisatioon, sillä on myös terveyttä vaarantavia vaikutuksia.

Ongelmatyttöjen päihteiden käytön ja jengitytymisen takaa löytyy psykologisia ongelmia. Jos jengityttö käyttää päihteitä hetkittäisen seikkailun halusta, niin ongelmatytöllä päihteet ovat elämän keskiössä. Ongelmatytöt tulevat sosiaalisesti alemmalta portaalta kuin jengitytöt. Jos jengityttö on kiinni tyttökaverissaan, niin ongelmatyttö on riippuvainen pojista. Ongelmatytön matka päihde-maailmaan ja poikien hyväksyntään saattaa käydä seksuaalisen hyväksikäytön kautta. Tekijät puhuvat ongelmatytöjen kohdalla tyttösosialisaation poissaolosta, ”positiivisen sukupuolen puuttumisesta” eli lyhyesti: heikosta naisidentiteetistä. Jos pojan ja miehen paras (ja ainoa) katkaisukeino

on uskonto, nainen taikka AA, niin tytöillä ja naisilla se näyttäisi olevan – äitiys!

Nielsenin ja Rudbergin raportti on ansiokas lisä nuorten päihdetutkimukseen. Nuorten päihteiden käyttöä on tutkittu paljon, mutta kommentoidut väliraportit aiemmasta tutkimuksesta ovat aina tervetulleita ja helpottavat tutkijoita suunnitamaan katseensa mahdollisiin valkoisiin läikkiin päihdekartalla. Mitenkään kaikenkattava katsaus ei ole, näin eivät tekijätkään väitä. Katsauksessa vertaillaan kiinnostavalla tavalla tyttöjen ja poikien päihdekulttuureita ja löydetään myös tyttöjen keskuudesta erilaisia päihdemaailmoja. Katsauksen etuna voi pitää myös sitä, että tutkijat tulevat päihdetutkimuksen ulkopuolelta, mutta en voi kuitenkaan kieltää, etteikö kehityspsykologinen tyttösosialisaatio-ote ole paikoitellen hieman ärsyttävää luettavaa. Mutta tässä syy saattaa olla enempi (mies)lukijassa kuin (nais)tekstissä.

HARRIET BJERRUM NIELSEN
& MONICA RUDBERG

JENTERS VEI TIL RUSMIDLER
– ET SOSIALISERINGS-
PERSPEKTIV

OSLO: NORAS 1990

OSSI RAHKONEN